

O‘ZBEK MILLIY LIBOSLARIDA BEZAK ELEMENTLARI VA ULARNING BADIY IFODA VOSITALARI

Ochilova Marjona O‘tkir qizi

Navoiy davlat universiteti

Dizayn: (Libos va gazlamalar) – ta’lim yo’nalaishi

4 - kurs “L”guruh talabasi

Anotatsiya: Maqolada o‘zbek milliy liboslarining bezak elementlari, ularning badiiy ifoda vositalari hamda estetik ahamiyati o‘rganilgan. Tadqiqotda libos naqshlari, kashtachilik, to‘qimachilik va milliy taqinchoqlar uyg‘unligi tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy bezak san’atining zamonaviy dizaynda tutgan o‘rni, kompozitsion yechimlar hamda rang uyg‘unligi masalalari yoritilgan. Maqolada milliy liboslar bezaklarining tarixiy ildizlari bilan birga, ularning zamonaviy modadagi talqini ham tahlil etiladi.

Kalit so‘zlar: milliy libos, bezak, naqsh, kashtachilik, dizayn, badiiy ifoda, rang uyg‘unligi, an’ana, kompozitsiya, moda.

O‘zbekiston xalqining milliy kiyim madaniyati asrlar davomida shakllanib, xalq amaliy san’atining ajralmas qismi sifatida rivojlanib kelgan. Milliy liboslar o‘zbek ayolining nafosati, didi va ruhiy dunyosini ifodalaydi. Ayniqsa, liboslarda ishlatilgan bezak elementlari — kashta, zar ip, naqsh, dantel, marjon, shoda va toshlar libosga badiiy ko‘rk bag‘ishlaydi. Bu bezaklar nafaqat tashqi go‘zallikni, balki xalqning falsafasi, qadriyati va ma’naviy olamini ifodalaydi.

Bugungi kunda milliy liboslar dizaynida bezak elementlari o‘z o‘rnini yo‘qotmagan, aksincha, zamonaviy modaning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylangan. Zamonaviy dizaynerlar milliy naqshlarni, an’anaviy kashtachilik uslublarini va tabiiy rang uyg‘unliklarini yangi badiiy shakllarda talqin etish orqali milliylikni saqlash bilan birga, global moda sahnasiga chiqishga erishmoqdalar.

O‘zbek milliy liboslaridagi bezak elementlari asosan xalq amaliy san’atining turli sohalaridan — kashtachilik, zardo‘zlik, to‘qimachilik, metallga ishlov berish va taqinchoq yasash an’analaridan kelib chiqqan. Har bir viloyatning o‘ziga xos naqshlari, ranglari va bezak uslublari mavjud bo‘lib, ular xalqning turmush tarzi, tabiati va qadriyatlari bilan bog‘liqdir. Masalan, Buxoro zardo‘zlari oltin va kumush iplar bilan

murakkab gullar tikishda usta bo'lsa, Farg'ona adraslari o'zining soddaligi va rang uyg'unligi bilan ajralib turadi.

Bezak elementlarining asosiy badiiy ifoda vositalari — bu rang, shakl, chiziq, ritm va kontrastlardir. Rang uyg'unligi libosning umumiy kayfiyatini belgilaydi. Masalan, qizil va oltin ranglar bayramona ruhni ifodalasa, ko'k va yashil ranglar sokinlik va tabiat bilan uyg'unlik ramzidir. Libos naqshlarida ishlatiladigan gul, yaproq, quyosh, yulduz, suv to'lqini kabi shakllar esa inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni ifodalaydi.

Milliy liboslarda kashtachilik elementlari muhim o'rin tutadi. Ular qo'l mehnati asosida yaratilgan bo'lib, har bir tikuv chizig'ida ayollarning mehr-muhabbati mujassamdir. Kashtalar ko'pincha yoqa, yeng, belbog', etak va ro'mol qismlariga ishlanadi. Zardo'zlik san'atida esa oltin iplar yordamida libosga hasham va tantanavorlik baxsh etiladi. Ayniqsa, to'y liboslarida zardo'z bezaklar ko'p qo'llanilib, u o'ziga xos marosimiy ramzga ega bo'ladi.

Libos bezaklarida taqinchoqlar ham badiiy ifoda vositasi sifatida katta ahamiyatga ega. Marjonlar, sirg'alar, bilaguzuklar, kamarlar va shodalar ayol libosining ajralmas qismidir. Ular libos rangiga mos tanlanadi va kompozitsion uyg'unlikni ta'minlaydi. Qadimdan ayollar taqinchoqlari nafaqat bezak, balki himoya va ramziy ma'noga ham ega bo'lgan.

Zamonaviy modada milliy bezak elementlarini qayta talqin qilish keng tarqalmoqda. Dizaynerlar atlas, adras, baxmal, shoyi kabi milliy matolarni zamonaviy shakllar, geometrik naqshlar va minimalistik uslublar bilan uyg'unlashtirmoqdalar. Shu orqali ular milliy estetikani global moda talablariga moslashtirib, milliy brend sifatida xalqaro miqyosda targ'ib qilmoqdalar. Masalan, milliy naqshlar elektron naqsh chizish dasturlari orqali raqamlashtirilib, matoga lazerli bosma texnologiya bilan tushirilmogda. Bu usul milliy naqshlarni yanada aniqlik bilan ifodalashga yordam beradi.

Badiiy jihatdan qaraganda, libosdagi har bir bezak elementining o'z funksiyasi bor. Ayrim bezaklar libosni vizual ravishda boyitish, ayrimlari esa uning kompozitsion markazini belgilash vazifasini bajaradi. Bezaklarning hajmi, joylashuvi va rang kontrasti libosning umumiy muvozanatini ta'minlaydi. Shu jihatdan, bezak elementlarini joylashtirish jarayoni dizaynerlik mahorati va kompozitsion tafakkurni talab qiladi.

Bugungi o‘zbek modasida milliy libos bezaklari xalqaro tanlovlarda ham e’tirof etilmoqda. “Atlas Fashion Week”, “O‘zbekiston moda haftaligi” kabi tadbirlarda milliy naqsh va bezaklardan foydalangan dizaynerlar o‘z asarlari orqali milliy estetikani dunyoga tanitmoqdalar. Shuningdek, yosh dizaynerlar milliy naqshlardan ilhomlanib, zamonaviy kolleksiyalar yaratmoqda. Bu esa milliy libos madaniyatini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

O‘zbek milliy liboslaridagi bezak elementlari xalqning madaniy merosi, estetik qarashlari va hayot falsafasini o‘zida mujassam etgan. Har bir bezakning rangi, shakli va joylashuvi ma’lum ma’noni ifodalaydi va libosni badiiy jihatdan boyitadi. Zamonaviy moda bu bezak elementlariga yangi hayot baxsh etib, ularni global dizayn tizimiga olib kirdi. Shu bilan birga, milliylikni saqlash va an’analarni davom ettirish dizaynerlar oldidagi muhim vazifalardan biridir.

Milliy liboslarda bezak san’atining rivoji nafaqat kiyim-kechak madaniyatining yuksalishiga, balki milliy o‘zlik va estetik qadriyatlarning saqlanishiga xizmat qiladi. Har bir milliy naqsh — bu o‘zbek xalqining ruhiy boyligi va badiiy tafakkurining ifodasidir.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Шавдилов С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. A. Tasviriy san’atni o‘qitishda o‘quvchilarning sohaga oid o‘quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // *Inter education & global study*. – 2024. – №1. – P. 8–14.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // *AIP Conference Proceedings*. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – №1. – P. 070035.
5. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // *Science and innovation*. – 2023. – Vol. 2. – №B10. – P. 192–198.
6. Шавдилов С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – №6. – С. 15–21.

7. Shovdirov S. TASVIRIY SAVODXONLIKKA OID O'QUV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA O'QUVCHILARNI MANTIQUIY VA ABSTRAKT FIKRLASHGA O'RGATISH // *Евразийский журнал академических исследований*. – 2023. – Т. 3. – №12. – С. 193–196.

8. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

